

PRZEGLĄD BIBLIOGRAFICZNY

Fries H., *Ärgernis und Widerspruch. Christentum und Kirche im Spiegel der gegenwärtigen Kritik*, Echter — Verlag, Würzburg 1965, ss. 156. Po dość obszernym wprowadzeniu, w którym autor wyjaśnia, co to jest w ogóle krytyka tej dwuwarstwowej rzeczywistości, jaką jest Kościół katolicki i jaką jest chrześcijaństwo, wskazując na zasadnicze formy współczesnej krytyki Kościoła, następują dwie części: krytyka od zewnątrz i krytyka od wewnątrz. Fries podejmuje tu dialog z wypowiedziami Bertranda Russela zawartymi w jego książce *Dlaczego nie jestem chrześcijaninem*, dalej z Gustawem Wyneken i Gerhardem Szczęsnym, którzy usprawiedliwiają swe odejście od chrześcijaństwa. Równocześnie podejmuje dialog z Karolem Jaspersem, którego uważa za najbardziej kompetentnego partnera dialogu interkonfesyjnego. Jaspers bowiem stojąc na pozycjach filozoficznych dokonuje krytyki religii objawionej, postulując przyjęcie tzw. wiary filozoficznej. Fries zasadniczo poszerza tu swe wywody na ten temat opublikowane już częściowo w wydanej przez siebie książce *Glauben-Wissen. Wege zu einer Lösung des Problems*, Morus — Verlag, Berlin 1960, s. 32—35. W ramach krytyki chrześcijaństwa od wewnątrz podejmuje natomiast dialog z J. A. T. Robinsonem, Herneggerem, Amérym, Heerem i Böllem. Wspomniani autorzy są o tyle bardziej kompetentnymi partnerami do dyskusji, ponieważ zasadniczo zdają sobie sprawę, na czym polega istota chrześcijaństwa oraz istota Kościoła.

Hasenfuss J., *Soziologismus und Existenzialismus als Religionsersatz*, Pattloch — Verlag, Aschaffenburg 1965, ss. 168. Znany z poprzednich publikacji w ramach encyklopedii katolickiej XX w., publikowanej pod nazwą *Der Christ in der Welt*, autor po wydaniu w tej samej serii *Was ist Religion?* i *Warum Glauben?* dokonał analitycznego i syntetycznego opracowania tych kierunków filozoficznych, które w imię nauki, oświecenia czy humanizmu zamierzały wyprzeć religię ze świadomości człowieka i zastąpić ją wypracowaną przez siebie ideologią. W części wprowadzającej warto zwrócić uwagę na problem namiastki religijnej i „religii zastępczych”. Wśród różnych kierunków socjologiczno-religijnych omawia autor zasadnicze elementy socjologizmu racjonalistyczno-pozytywistycznego, biologiczno-indywidualistycznego i pragmatyczno-behawiorystycznego. Niemalże poświęca również charakterystyce systemów pośrednich między socjologizmem a egzystencjalizmem: neokantowskiemu woluntaryzmowi i aprioryzmowi Webera, Troeltscha itp. Część trzecia to zestawienie kierunków egzystencjalistycznych pełniących niejako rolę formy religii zastępczej. Zwraca tu uwagę na zacieśnienie w ujmowaniu religii chrześcijańskiej przez Kirkegaarda (indywidualistyczno-egzystencjalne) oraz przez teologię dialektyczną K. Bartha. Dalsze zagadnienie to problem filozoficznej wiary zastępczej w ujęciu współczesnych egzystencjalistów K. Jaspersa i M. Heideggera oraz ich zwolenników, a także Bultmanowska próba odmitologizowania chrześcijaństwa oraz jej skutki. Przewyciężenie tych teorii jest — zdaniem autora — możliwe tylko przez pełne ujęcie religii chrześcijańskiej, które cechuje chrystocentryzm (czyli uwzględnienie aspektu historiozbawczego w teologii), personalizm i charakter eklezjalny.

H o l l A., *Das Religionsgespräch der Gegenwart. Voraussetzungen und Prinzipien. Mit einem Geleitwort von Franz Kardinal König*, Styria — Verlag, Graz 1965, ss. 191. Autor — profesor religioznawstwa na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Wiedeńskiego — przedstawia w tej książce swe wykłady uniwersyteckie, jakie wygłosił w roku akademickim 1964/65 dla słuchaczy wszystkich fakultetów tegoż uniwersytetu. W części opisowej wychodzi autor od szkicu sytuacji zewnętrznej i warunków, w jakich tkwi każda religia i w jakich się rozwija. Dalej stara się wskazać na teoretyczne uzasadnienie zjawiska „religii”, które jest przedmiotem zarówno religioznawstwa, filozofii religii, jak i teologii, oraz przedstawia również niebezpieczeństwa, jakie grożą każdemu systemowi religijnemu lub też mu towarzyszą. Każda bowiem religia posiada możliwość przekształcenia się w ideologię lub metareligię. W części normatywnej natomiast szkicuje swe poglądy, uwzględniając równocześnie historię problemu, na takie tematy, jak: religia a postęp, naukowe podejście do religii, religia jako instytucja, wyznawanie wiary religijnej a jej rozumienie, katolicyzm a inne religie. Mówiąc o tych problemach, ujawnia on również swoją postawę ekumeniczną. Przyszłość widzi w bardzo jasnych kolorach pisząc, że należy ona do tych, którzy wszechstronnie tak od strony obiektywnej, jak też od strony intersubiektywnej przybliżą fenomen religijny ludzkiej kulturze. Jego postawa wobec problemu religii zasługuje tym bardziej na uwagę, ponieważ odpowiada w pełni tendencjom soboru, które ujawniają się zarówno w konstytucji *De Ecclesia* (nr 16 i 17), jak i w dekrecie o religiach niechrześcijańskich i wolności religijnej.

K a s p e r W., *Dogma unter dem Wort Gottes*, Grünewald — Verlag, Mainz 1965, ss. 149. Problem: dogmat a Ewangelia, staje w czasach obecnych na czele zagadnień ekumenicznych. Wydaje się, że zaczyna on być niejako hamulcem zamykającym drogę do ekumenizmu. Autor stara się w swej rozprawce wykazać, że tylko ciasno pojęty dogmatyzm nasuwa takie skojarzenia. Dogmat katolicki jest bowiem zawsze rzeczywistością o t w a r t ą na dalszą dyskusję, jest on przecież wynikiem otwarcia się Kościoła na Ewangelię, w której zawarta jest prawda objawiona, i na sposób jej poznania. Prawda ta ma charakter niezmienny, zaś sposób jej poznania uzależniony jest od warunków historycznych. Stąd też dogmat jest niczym innym, jak „uwspółcześnieniem” prawdy Chrystusowej, jest wynikiem historycznego doświadczenia Kościoła obcującego z Ewangelią. Dlatego — jak stwierdza autor — stosunek, jaki zachodzi między dogmatem a Ewangelią, jest znakiem naszego fragmentarycznego poznania prawd wiary, ale równocześnie zawiera on obietnicę doskonalszego poznania tych prawd. Fakt, że rozprawka ta została opracowana nie tylko w oparciu o katolicką, ale również i o protestancką literaturę przedmiotu, nadaje jej wartość ekumeniczną.

M u s s n e r Fr., *Die johanneische Sehweise und die Frage nach dem historischen Jesus*, Quaestiones disputatae, Band 28, Herder — Verlag, Freiburg 1965, ss. 94. Chrystus, jakiego opisuje Ewangelia św. Jana, mówi inaczej niż Chrystus synoptyków. Ten fakt zrodził pytanie i postawił problem, na ile Chrystus Janowy jest Chrystusem historycznym synoptyków. Odpowiedź dał autor w 10 punktach w zakończeniu swej rozprawki. Wykazał, że używanie przez Jana takich pojęć, jak: widzieliśmy, słyszeliśmy, poznawaliśmy, wiedzieliśmy, świadczyliśmy, dotykaliśmy, świadczy o tym, że kerygma św. Jana jest owocem jego własnego, lecz poprawnego patrzenia na Jezusa. Janowe spojrzenie na Chrystusa ma nie tylko charakter historyczny, ale pogłębia niejako spojrzenie Kościoła apostołskiego na Chrystusa, jakie zawierają Ewangelia synoptyków, Dzieje i Listy apostołskie. Na zakończenie

swych wywodów stwierdza autor, że Bóg zamierzył w swym objawieniu Ewangelię Janową jako bardziej dojrzałe i pogłębione świadectwo Kościoła apostołskiego o Chrystusie, świadectwo ostateczne.

Mysterium salutis. Grundriss einer heilsgeschichtlichen Dogmatik. Herausgegeben von Johannes Feiner und Magnus Löhrer. Band I — *Die Grundlagen heilsgeschichtlicher Dogmatik*, Benziger — Verlag, Einsiedeln—Zürich—Köln 1965, ss. XLII + 1034. Jest to pierwszy tom planowanej pracy zbiorowej, która uwzględnia aspekt historiozbowczy. Nad jej redakcją pracuje 50 teologów o światowej sławie, w tym również prawie wszyscy teologowie soborowi. Obszerne omówienie założeń tego dzieła oraz treści wydanego już tomu znajdzie czytelnik w artykule *Teologia zbawczego misterium*, „Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego”, 10 (1967), z. 2.

Pannikar R., *Religionen und die Religion*, Hüber — Verlag, München 1965, ss. 170. Znany ze swych publikacji na arenie międzynarodowej, autor jest specjalistą od zagadnień religioznawczych. Jako znawca chrześcijaństwa i hinduizmu został powołany do Rady Akademickiej Instytutu Badań Ekumenicznych (Jerozolima) wraz z przedstawicielami innych wyznań, wybitnymi profesorami różnych uniwersytetów świata. Podstawowym założeniem niniejszej publikacji jest przyjęty już dzisiaj pogląd, że wszystkie religie istniejące na świecie posiadają nie tylko charakter kulturowy, ale i historiozbowczy, czyli zostały niejako przez Boga wciągnięte, oczywiście jako wspólnoty, w dzieje zbawiania człowieka. Stąd też muszą one być przedmiotem badań teologicznych, a nie tylko religioznawczych. Religie, w których podkreślić trzeba wspólną kierunkowość, nie stanowią jakiegoś konglomeratu o charakterze synkretycznym, ale dążąc ze swej istoty do jedności znajdują się na drodze ku Kościołowi Chrystusowemu. Wartości religijne stanowiące bowiem istotę chrześcijaństwa można wyrazić także językiem innych religii. Stąd też w badaniach religioznawczych konieczne jest — stwierdza dalej autor — nastawienie ekumeniczne, które poprzez różne religijne formy pozwala dojrzeć syntezę religii, czyli religię jako zjawisko. Warto wspomnieć, że wskazuje on na wielowarstwową płaszczyznę zjawiska religijnego. Analizuje więc płaszczyznę ontyczno-mistyczną religii, dogmatyczno-teoretyczną, etyczno-praktyczną, emocjonalną, eklezjalno-socjalną, materialno-kosmiczną, immanentno-transcendentną oraz czasowo-wiekuistą. W drugiej zaś części dzieła interesuje się stroną egzystencjalną religii, zestawiając podobieństwa i różnice, jakie zachodzą między zjawiskami religijnymi. Dalej zwraca uwagę na historyczno-kulturowe uwarunkowania poszczególnych religii oraz dynamikę ich rozwoju. Krótki zarys dialektycznych implikacji, jakie zachodzą między religią a religiami w sensie historycznym, to ostateczne zagadnienie, które przedstawia on w syntetycznym skrócie.

Pöll W., *Religionspsychologie. Formen der religiösen Kenntnisnahme*, Kösel — Verlag, München 1965, ss. 523. Jest to pierwsze dzieło ujmujące całościowo problematykę psychologiczno-religijną, jakie pojawiło się na terenie literatury katolickiej w czasach współczesnych, opracowane przez badacza katolickiego. (Przed 10 laty podobne opracowanie ukazało się na półkach księgarskich; autorem jego był badacz protestancki Werner Grünh, *Die Frömmigkeit der Gegenwart*, Münster 1965). Autor wyjaśnia na początku w kilku rozdziałach pojęcia i metody stosowane w psychologii religii. Zwraca uwagę, że punktem wyjścia w badaniach był bardzo często aprioryzm, stąd też psychologia religii nie mogła dojść do naukowych wyników. Teorie współczesne natomiast są oparte na doświadczeniu. Po-

dejmując również dialog z R. Otto na temat przeżycia tego, co boskie i święte, oraz wskazuje na wyniki dyskusji, jaka na ten temat rozwinęła się w ciągu ostatnich 50 lat. Stwierdza, że w niewielu aktach religijnych realizują się podane przez R. Otto cechy, dlatego też niejako na nowo analizuje problem ujęcia Boga przez człowieka i „tego, co święte”, wskazując na różne typy w tym ujęciu: biblijny, indywidualny, archetypiczny itd. Na powyższej bazie rozwija on własną teorię psychologiczno-religijną. Dokonuje analizy aktu religijnego od strony poznawczej (nie tylko intelektualnej), wartościującej (w sensie przeżyciowym) oraz w sposób bardzo wyczerpujący analizuje złożoność procesu, jaki zachodzi w każdym akcie religijnym (s. 341—496), tak od strony przedmiotu, jak i od strony podmiotu. Zadaniem jego — jak pisze w zakończeniu — było odnaleźć i opracować te duchowe źródła, które w człowieku są przyczyną powstania obrazu Boga i świata, oraz omówić poszczególne faktory religijnego aktu. Autor wykorzystuje w tym opracowaniu szereg monografii własnych oraz innych badaczy z różnych ośrodków naukowych. Praca jego jest zresztą owocem 30-letnich badań w tej dziedzinie. Równocześnie zapowiada on ukazanie się następnego tomu, który będzie nosił podtytuł *Die religiöse Stellungnahme*.

R a h n e r K., *Schriften zur Theologie. Neuere Schriften*, Benziger — Verlag, Einsiedeln 1965, t. VI, ss. 560. Najnowszy z wydanych tomów pism, publikowanych zazwyczaj już w różnych periodykach teologicznych lub dziełach zbiorowych, zawiera problematykę związaną z soborem. Rahner bowiem jako ekspert soborowy był niejako zobowiązany do opublikowania swoich myśli, zwłaszcza tych, które znajdują swoje miejsce w dekretach soborowych. I tak wśród wielu innych znajdziemy w tym tomie takie zagadnienia, jak: „Człowiek współczesny a religia”, „Pluralizm a duchowa sytuacja Kościoła w świecie”, „Ideologia a chrześcijaństwo”, „Pismo św. a teologia”, „Pismo św. a Tradycja”, a także związane z problematyką Kościoła pielgrzymującego, episkopatu; z instytucjonalnym elementem w Kościele i bardzo ważnym problemem anonimowej przynależności do Kościoła. Dochodzi do tego jeszcze szereg artykułów związanych ściśle z *Konstytucją pastoralną o obecności Kościoła w świecie współczesnym*.

R a h n e r K. — R a t z i n g e r J., *Offenbarung und Überlieferung. Quaestiones Disputatae*, Band 25, Herder — Verlag, Freiburg 1965, ss. 69. Ten nieduży tomik dotyczy problemu współczesnych tendencji w ujęciu objawienia i Tradycji. Rahner rozwija swój pogląd na temat objawienia w sensie transcendentnym i historycznym. Ratzinger natomiast, wychodząc z pozycji badań nad tradycją J. Geiselmanna, dokonuje próby pogłębionego ujęcia katolickiego pojęcia „Tradycja”. Ponieważ autorzy podali tu swe refleksje w formie szkicu — zawierają one bowiem treść wygłoszonych przez nich odczytów na ten temat — trudno dokonać szerszego przeglądu sposobu uzasadnienia ich wypowiedzi.

S c h i l l e b e e c k x E., *Offenbarung und Theologie. Gesammelte Schriften*, Band I, Grünewald — Verlag, Mainz 1965, ss. 350. Znany holenderski teolog i ekspert soborowy dokonał zbiorowego wydania swoich artykułów, dotyczących fundamentalnych kwestii teologicznych, w języku holenderskim. Wydanie to doczekało się w krótkim czasie tłumaczenia na język francuski i niemiecki. Autor przedstawia w tym tomie swój dorobek naukowy. Wychodzi z założenia, że lata 1943—1963 to okres kształtowania nowego oblicza teologii i jej struktury. W tym okresie dąży się stopniowo do tego, by w poszczególnych zagadnieniach teologicznych wyeksponować aspekt „historiozbowczy”, który w teologii o zabarwieniu spekulatywnym zepchnięty został niejako na peryferie. Mimo takiego założenia nie

jest autor w swym myśleniu teologicznym jednostronny, traktuje bowiem równorzędnie stronę historyczną, egzystencjalną, biblijno-teologiczną. Poszczególne zagadnienia rozważa na płaszczyźnie historiozbawczej i spekulatywno-refleksyjnej, przyznając jednak priorytet tej pierwszej. Ujmuje je w schemat dialogicznej struktury kontaktu osobowego: Bóg — człowiek, człowiek — Bóg, tak od strony ontycznej, jak i funkcjonalnej. W części pierwszej zebrał artykuły dotyczące objawienia i jego przekazywania, a więc: „Pismo św. i Tradycja a Urząd Nauczycielski”, „Kyrios a kerygma apostołskie”, „Objawienie przez dzieła i słowo”, „Rozwój wiary apostołskiej a katolickie dogmaty” Część druga i trzecia poświęcone są teologii jako nauce zbliżającej treść objawienia w takiej formie, jaka jest przystępna ludzkiemu umysłowi. Zwraca tu uwagę zarówno na problem prawdy, jak i na zagadnienie pozapojęciowego momentu poznawczego w poznawaniu Boga i w akcie wiary. Historiozbawczy aspekt jako podstawa współczesnego studium teologicznego oraz podstawa zmian, jakie powinny nastąpić w układzie treści poszczególnych traktatów dogmatycznych, to temat i treść ostatniej części.

Schlette H. R., *Colloquium Salutis. Christen und Nichtchristen heute*, Bachem — Verlag, Köln 1965, ss. 96. Znany z poważnej rozprawy publikowanej przed trzema laty w ramach serii Quaestiones Disputatae pt. *Die Religionen als Thema der Theologie*, autor publikuje nadal rozprawki dotyczące drobnych zagadnień związanych z tym problemem. Cechuje je głęboka treść teologiczna, subtelną analizą oraz szeroko pojęty ekumenizm katolicki, którym obejmuje on nie tylko chrześcijan, ale przede wszystkim wyznawców religii pozachrześcijańskich. W niniejszej rozprawce dokonał on wnikliwej analizy pojęć: niechrześcijanin a niewierzący, opracowując przy tym w sposób pozytywny krytykę chrześcijaństwa w ujęciu ludzi niewierzących. Następnie rozwija — znane już z innych publikacji — zagadnienie włączenia wspólnot pozachrześcijańskich w ramy historii zbawienia. To — jego zdaniem — „strukturalne przechryścianizowanie” świata od strony teologicznej pozwala na wszechstronniejsze ujęcie dialogu ekumenicznego.

Schlösser F., *Kirche — Anspruch und Ärgeris. Die Botschaft des Konzils an unsere Zeit*, F. Pustet — Verlag, Regensburg 1965, ss. 214. Praca ta napisana w duchu konstytucji *Lumen gentium* stanowi wykład systematyczny nauki o Kościele i słusznie może być nazwana teologią Kościoła. Podstawą źródłową jest dla autora materiał biblijny tak Starego, jak i Nowego Testamentu, przy czym szczególnie podkreśla on „fakt wejścia” Boga w dzieje ludzkości. Utożsamienie Chrystusa z Kościołem, problem zgorszenia spowodowanego jurydycznym ujęciem Kościoła i jego istoty, rola Ducha Świętego w Kościele, Kościół jako „pełnia” Chrystusa, Kościół powszechny a Kościół lokalny, lud Boży jako kapłaństwo i posłannictwo, problem przynależności i zbawienia w Kościele to bogata tematyka, którą rozważa autor z właściwym sobie kunsztem dostępnego dla niespecjalistów, a zarazem głęboko teologicznego wykładu. Rozważania te kończy bardzo aktualnym zagadnieniem: epoka Kościoła, które jest treścią ostatniego rozdziału.

Vonessen Fr., *Mythos und Wahrheit. Bultmanns Entmythologisierung und die Philosophie der Mythologie*, Johannes — Verlag, Einsiedeln 1965, ss. 88. W sposób niezwykle błyskotliwy napisana rozprawka dotyczy problemu oceny teorii odmitologizowania Bultmanna na tle filozoficznego ujęcia zagadnienia mitologii. Już G. Hasenhüttl w swej pracy doktorskiej (*Der Glaubensvollzug. Eine Begegnung mit Rudolf Bultmann aus katholischen Glaubensverständnis*, Essen 1963) zwrócił uwagę na niekompetencje negatywnej oceny poglądów Bultmanna na podstawie dowolnie przyjętej przez krytyka bazy myślenia teologicznego. Sam zresz-

tą Bultmann w swej rozprawce, zawierającej jego wykłady wygłoszone na jednym z uniwersytetów amerykańskich (*Jesus Christus und die Mythologie, Das Neue Testament im Lichte der Bibelkritik*, Hamburg 1964) wyjaśnia, jak należy pojmować jego teorię odmitologizowania Nowego Testamentu. Stąd też praca Vonessena staje się bardzo przydatna, by czytelnik jej mógł ustawić poprawnie stosunek, jaki zachodzi między prawdą mitu i prawdą objawienia.

Weltverständnis im Glauben. Herausgegeben v. J. B. Metz, Grünewald — Verlag, Mainz 1965, ss. 315. Uczeń Karola Rahnera, profesor teologii fundamentalnej na uniwersytecie w Münster, J. B. Metz, dokonał wyboru publikowanych już w różnych czasopismach teologicznych oraz 3 nie publikowanych dotąd pozycji teologów współczesnych, wydając je pod wyżej wspomnianym tytułem. „Nowa struktura świata” — to tytuł, a zarazem czynnik koncentracyjny zagadnień pierwszej części dzieła. H. Balthasar rozważa w nim zagadnienie spotkania Boga w świecie dzisiejszym, Biser natomiast zmianę struktury wiary w technicznym stuleciu, H. de Lubac pisze o wartości chrześcijańskiej idei człowieka w epoce formowania nowego ideału ludzkiego, J. Metz zaś szkicuje perspektywy rozwoju wiary w zhomini-zowanym świecie. Druga grupa zagadnień to ujęcie świata w aspekcie wiary od strony dogmatycznej, w której Yves Congar, Edward Schillebeeckx i Josef Ratzinger omawiają stosunek Kościoła do świata, Leon Scheffczyk natomiast wskazuje na wartość ponownego przyjścia Chrystusa w kosmocentrycznie i antropocentrycznie ukierunkowaną współczesność. Ujęciem świata w tym samym aspekcie od strony biblijnej zajmuje się trzech autorów. Rudolf Schnackenburg pisze o „nowym człowieku” jako centrum rozumienia świata, Alfons Deissler o skierowaniu się Boga ku światu przez zawarcie przymierza z człowiekiem, Anton Vögtle natomiast wyjaśnia podstawy samoświadomości Kościoła w świecie współczesnym. W części czwartej zatytułowanej „Ujęcie świata w aspekcie wiary od strony życia wewnętrznego” W. Dirks porusza temat zmiany form religijnych w czasach dzisiejszych, zaś J. Pieper — znany polskim czytelnikom z kilku tłumaczeń — szkicuje możliwość ziemskiej kontemplacji świata. Część ostatnia zawiera problemy światopoglądowe. J. Splett rozważa zagadnienie prawdy w pluralistycznym społeczeństwie w artykule pt. „Ideologia a tolerancja”, Karl Rahner natomiast postawę w dialogu światopoglądowym, a E. W. Böckenförde zagadnienie religijnej wolności, która jest również obowiązkiem każdego chrześcijanina. Całość pomyślana jest jako teologiczny komentarz przygotowujący do poprawnej interpretacji zagadnień, jakie zawiera *Konstytucja pastoralna* Soboru Watykańskiego II, napisany jeszcze przed jej ogłoszeniem.

Im Zeugnis der Bibel, Otto Müller — Verlag, Salzburg 1965/66. Powyższa seria ukazała się po raz pierwszy nakładem jednego z wydawnictw holenderskich. Ponieważ stanowi ona wykład współczesnych badań nad podaną w poszczególnych tytułach problematyką, postanowiono dokonać przekładu na język niemiecki. Równocześnie podjęto starania o dokonanie tłumaczeń na język francuski i angielski. Poszczególne tomiki ukazują się już dzisiaj w Austrii, Francji, Anglii i Stanach Zjednoczonych po to, by duszpasterzom oraz inteligencji dać wgląd w nowe naświetlenie problemów w ramach historii zbawienia. Aspekt historiozbowczy, który zaczyna dominować coraz bardziej w poszczególnych zagadnieniach teologicznych analizowanych przez teologów współczesnych, staje się dla wszystkich zagadnień zasadą koncentrującą. Stąd też biblijno-teologiczne omówienie zakresło-nej na 20 tomików problematyki religijnej ma czytelnika, czującego niechęć do spekulatywno-filozoficznej analizy problemów teologicznych, zbliżyć do traktowania

jej w aspekcie historii zbawienia, którą objęta jest cała ludzkość stworzona przez Boga, bez jakiegokolwiek wyjątku. W ramach tej serii ukazało się już 10 tomików, których tytuły brzmią: *Der Gott der Väter im Zeugnis der Bibel*, *Das Wunder...*, *Die Ehe...*, *Die Einheit der Christen...*, *Folgen und Nachfolgen...*, *Das Paradies...*, *Der Auszug aus Ägypten...*, *Die Askese...*, *Berufung und Erwählung...*, *Das Leiden...*

Zur Auferbauung des Leibes Christi. Festgabe für Peter Brunner zum 65 Geburtstag. Herausgegeben von Edmund Schlink und Albrecht Peters, Stauda — Verlag, Kassel 1965, ss. 311. Dzieło to poświęcone i dedykowane prof. P. Brunnerowi, wykładającemu teologię protestancką na uniwersytecie w Heidelbergu, służyć może jako wzór współpracy teologów protestanckich i katolickich w ruchu ekumenicznym. Dwa spośród 17 artykułów stanowią wytyczne dla tej właśnie współpracy. Obserwator soborowy Schlink pisze na temat zadań ekumenicznej teologii, natomiast ojciec soboru bp H. Volk na temat katolickiego ekumenizmu. Ekumeniczno-krytyczna w najlepszym tego słowa znaczeniu rozprawa biskupa protestanckiego W. Stählina wskazuje na piętrzące się w dialogu ekumenicznym trudności. Następne problemy, które podajemy niżej, zostały opracowane interkonfesyjnie: *Schrift und Bekenntnis* (Kinder, Fries, Skydsgaard), *Kirche und Theologie* (Dahl, Stählin, Schlink), *Kirche und Amt* (Goppelt, Reinhardt, Volk), *Glaube und Geschichte* (Joest, Maurer, Jenson), *Wort und Sakrament* (Peters, Hof), *Gottesdienst und Gebet* (Mahrenholz, Ritter, Buszin).

Ks. Romuald Łukaszyk